

**ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ
ΠΗΓΩΝ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΗ Β/ΘΜΙΑ ΕΚ/ΣΗ: ΑΠΟ ΤΗΝ
ΚΕΙΜΕΝΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΟΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**

Δρ Γιάννη Καρακατσιάνη

ΠΩΣ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑΙ ΟΙ ΠΗΓΕΣ ΣΤΗ Β/ΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ; ΙΣΤΟΡΙΚΟ.

- Οι διδασκαλία των πηγών στο μάθημα της Ιστορίας με πιο συστηματικό τρόπο έχει εισαχθεί την τελευταία 25ετία.
- Κομβικό σημείο για την ανάδειξή τους στη διδακτική πράξη αποτέλεσε η εισαγωγή ερωτημάτων πηγών στο μάθημα της Ιστορίας Κατεύθυνσης για όσους συμμετέχουν στις πανελλήνιες εξετάσεις.
- Αρχικά υπήρχε ένας διαφορούμενος τρόπος υποδοχής της αξιολόγησης των πηγών από τις διδάσκουσες και τους διδάσκοντες το μάθημα της Ιστορίας.
- Με το πέρασμα του καιρού διαμορφώθηκαν δύο τάσεις αντιμετώπισης (οπότε και αξιολόγησης) των πηγών από τις διδάσκουσες/ τους διδάσκοντες: ο φιλολογικός και ο καθαρά ιστορικός.

ΠΩΣ ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΑΙ ΟΙ ΠΗΓΕΣ ΣΤΗ Β/ΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ; ΙΣΤΟΡΙΚΟ (II).

- ▶ Με τον καιρό επικράτησε κατά τη διδασκαλία και αξιολόγηση των πηγών ο φιλολογικός τρόπος προσέγγισής τους.
- ▶ Σ' αυτό συνέβαλαν
- ▶ α) η διαπίστωση ότι οι μαθήτριες και οι μαθητές δυσκολεύονταν σε βασικά δομικά συστατικά ανάγνωσης, κατανόησης και προσέγγισης στη γλώσσα των κειμένων της πηγής (κι όχι μόνο),
- ▶ β) το γεγονός ότι η Ιστορία διδάσκεται από $\frac{3}{4}$ περίπου εκπαιδευτικών, που δεν έχουν τελειώσει τμήμα Ιστορίας Πανεπιστημίου,
- ▶ γ) η απαίτηση όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία για μία ασφαλή, αντικειμενική αξιολόγηση των μαθητριών/ μαθητών (ειδικά στις Πανελλήνιες Εξετάσεις).
- ▶ Την τελευταία 4ετία γίνεται μία προσπάθεια να προβληθεί ο ιστορικός χαρακτήρας των πηγών κατά τη διδασκαλία και την αξιολόγησή τους. Είμαστε σε μία μεταβατική περίοδο.

ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΠΗΓΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΜΙΑ ΤΥΠΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ;

- ▶ 1) Μελέτη και κατανόηση του κειμένου της πηγής.
- ▶ 2) Εύρεση, εντοπισμός λέξεων και φράσεων –κλειδιών, που παραπέμπουν στο κείμενο της ιστορικής αφήγησης του σχολικού εγχειριδίου.
- ▶ 3) Απόδοση (και με τη βοήθεια κατάλληλων ερωτημάτων, που στοχεύουν στα βασικά συμπεράσματα της πηγής) του νοήματος ή της περίληψης των αποσπασμάτων των πηγών.
- ▶ 4) Εύρεση, εντοπισμός του σημείου (ή: των σημείων) από το σχολικό εγχειρίδιο, στο οποίο (ή: στα οποία) αναφέρεται η πηγή. Απόδοση του χωρίου (ή: των χωρίων) από το μαθητή.
- ▶ Ε5) Ο τρόπος απόδοσης των 3 & 4 ποικίλει: στις πιο απλές περιπτώσεις γίνεται διαχωρισμένα ενώ στις καλύτερες περιπτώσεις ο τρόπος απόδοσης υφαίνεται με την εναλλαγή απόδοσης πηγής και απόδοσης αφήγησης κειμένου ανά πρόταση ή ανά περίοδο.

ΠΩΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΝΤΑΙ ΤΑ ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΙΑ ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΠΗΓΩΝ;

► ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ – ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΩΝ

A. Συγγραφέας, τίτλος, θέμα, κατηγοριοποίηση;

B. Στοιχεία ανάλυσης και ερμηνείας:

1. Ποιες είναι οι κύριες απόψεις και οπτικές, ποιο το βασικό πλαίσιο αναφοράς; (Συνημμένο Σχολές Ιστορίας).

α) (“sourcing”): συγγραφέας/συντάκτης, οι απόψεις του, οπτική γωνία, αξιοπιστία.

β) (“contextualization”): πλαίσιο δημιουργίας – πιθανές επιρροές πολιτικών, κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών συνθηκών.

2. Ποιες είναι ο σκοπός σύνταξης/συγγραφής/δημιουργίας;

3. Ποιο ή ποια είναι τα βασικότερα ερωτήματα που προκύπτουν; Ποια προβλήματα πρέπει να αντιμετωπιστούν για την κατανόηση του κειμένου;

4. Ποια είναι τα πιο σημαντικά δεδομένα/τεκμήρια/πληροφορίες που εντοπίσαμε; Πώς γνωρίζουν οι δημιουργοί της πηγής ό,τι

γνωρίζουν; Είναι οι πληροφορίες σχετικές και επαρκείς, για να στηρίξουν συμπεράσματα;

5. Ποιες είναι οι έννοιες ή ιδέες–κλειδιά που περιλαμβάνονται στο παράθεμα/πηγή και αξίζει να επισημάνουμε σε σχέση με το

συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο;

6. Ποιοι είναι οι βασικοί συλλογισμοί ή ερμηνείες που οδηγούν σε συμπεράσματα;

7. (“corroboration”): Τι συνεισφέρουν στην κατανόηση του θέματος άλλες σχετικές πηγές; Συμφωνούν μεταξύ τους ή όχι; Αν όχι, ποιες

πηγές στηρίζονται σε ισχυρότερη επιχειρηματολογία;

8. Διάνθιση πηγής με οπτικό, οπτικοακουστικό ή ακουστικό υλικό, που μπορεί να της ολοκληρώνει την εικόνα.

ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΠΗΓΩΝ ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ (ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ)- ΟΔΗΓΙΕΣ

- Για τη διδασκαλία του μαθήματος της Ιστορίας θα αξιοποιηθεί το βιβλίο: Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας Γ' Γενικού Λυκείου της Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών
- Ως βασικές τροποποιήσεις προτείνονται:
- α) η θεματική διεύρυνση της διδακτέας ύλης,
- β) η συστηματική αξιοποίηση σωμάτων ιστορικών πηγών σε ψηφιακή μορφή: Τα Κριτήρια αξιολόγησης του ΚΕΕ για την Ιστορία της Γ' Λυκείου, το υλικό του ΚΕΓ για τη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία (στους «Ψηφιακούς πόρους για την ελληνική γλώσσα», στην ενότητα «Ιστορία και Λογοτεχνία») και τα συμβατά με τη διδακτέα ύλη ψηφιακά Μαθησιακά Αντικείμενα του «Φωτόδεντρου» και
- γ) η έμφαση στην ιστορική μεθοδολογική διάσταση της επεξεργασίας των πηγών, στην κατανόηση της τυπολογίας τους, στην ένταξη των ιστοριογραφικών κειμένων σε συγκεκριμένο πλαίσιο και στην εξοικείωση των μαθητών/-τριών με τα μεθοδολογικά εργαλεία της επιστήμης της Ιστορίας.
- Για την αξιολόγηση των μαθητών/-τριών προτείνεται **συνδυασμός**
- α) της ισχύουσας διαδικασίας αξιολόγησης με
- β) την παράλληλη εισαγωγή της προαναφερόμενης προσέγγισης στην επεξεργασία των ιστορικών πηγών, **με μεγαλύτερη έμφαση στην ιστορική μεθοδολογία και στην εισαγωγή πρακτικών διερευνητικής μάθησης.**

ΠΩΣ ΘΑ ΑΞΙΟΛΟΓΟΥΜΕ ΤΙΣ ΠΗΓΕΣ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ;

- Αφού είμαστε σε μία μεταβατική περίοδο κι αφού οι οδηγίες προτείνουν **«συνδυασμό** της ισχύουσας διαδικασίας αξιολόγησης και της έμφασης στην ιστορική μεθοδολογία όπως και σε πρακτικές διερευνητικής μάθησης»
- Α) διατηρούμε τα βασικά στοιχεία κειμενοκεντρικής εξέτασης
- Β) λαμβάνουμε σοβαρότατα υπόψη μας τα 1, 2, 3, 4 της ιστοριοκεντρικής προσέγγισης της πηγής, για να προσδιορίσουμε ότι ένα γραπτό μπαίνει στα όρια της αριστείας.
- Προϋπόθεση: Να μπορούμε να διδάξουμε κατάλληλα ιστοριοκεντρικές προσεγγίσεις στην ανάλυση των πηγών και να θέτουμε στοχευμένα ερωτήματα με βάση αυτές.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΜΙΑΣ ΠΗΓΗΣ (I)

Ενότητα, Ιστορικό Εγχειρίδιο Β' Γυμνασίου, Β Γυμνασίου.

Σκοπός είναι α) να προβληθεί η παρακμιακή κατάσταση τα χρόνια πριν ο Ηράκλειος αναλάβει την εξουσία και προβεί σε δραματικές μεταβολές του χαρακτήρα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, β) να δοθεί μία άλλη οπτική της Ιστορίας, αυτής των φυσικών μεταβολών που την επηρεάζουν και όχι των προσώπων, που πολλές φορές καθοδηγούνται από τις αυτές μεταβολές (σχολή ANNALES).

«ΠΗΓΗ: Αν σας ρωτούσε κάποιος ποια είναι η χειρότερη χρονιά στην ανθρώπινη ιστορία, τι θα απαντούσατε; Μελέτη της ομάδας του καθηγητή Αρχαιολογίας και Μεσαιωνικής Ιστορίας του Χάρβαρντ, **Μάικλ ΜακΚόρμικ**, υποστηρίζει ότι πιο «μαύρη» χρονιά είναι το 536 μ.Χ. Πρόκειται για την δέκατη χρονιά εξουσίας του αυτοκράτορα Ιουστινιανού. Δεν καταγράφεται τίποτα αξιοσημείωτο ιστορικά, ωστόσο κάτι περίεργο συνέβαινε στον ουρανό: μια μυστηριώδης «ομίχλη» έκρυσε την ήλιο, βυθίζοντας τις θερμοκρασίες και προκαλώντας χάος σε όλο τον πλανήτη: ζηρασία, άγονες καλλιέργειες, θερινό χιόνι στην Κίνα και παγκόσμια επιδημία πείνας. Πόσο χρειάστηκε για να ανακάμψει ο πλανήτης: περίπου έναν αιώνα. Και αυτό προκύπτει και πάλι από τις αναλύσεις των πυρήνων πάγου από το έτος 640 μ.Χ., στους οποίους εντοπίστηκε μόλυβδος από εξορυξεις για τη δημιουργία νομισμάτων: η οικονομία είχε αρχίσει και πάλι να αναπτύσσεται (πηγή: sciencealert.com, 10/3/2018)».

Τα αίτια για την παρακμή ενός Κράτους μπορεί να είναι πολλά. Στην περίπτωση της Αυτοκρατορίας μας, τους αιώνες 6^ο κι 7^ο, αίτια θεωρούνται κατά το σχολικό σας εγχειρίδιο τα:

λοιμοί,
κακές σοδειές,
σεισμοί,
παρακμή πόλεων,
μείωση πληθυσμών και εμπορίου,
παραμέληση στρατού,
εισβολές εχθρών.

Να τα κατατάξετε ιεραρχικά με τη σειρά βαρύτητας που εσείς κρίνετε, αρχίζοντας από αυτό που κατά τη γνώμη σας είναι το πιο ισχυρό για την παρακμή, και τελειώνοντας σ' αυτό που επηρέασε λιγότερο. Στη συνέχεια να αναλύσετε σε μια παράγραφο αυτό που θεωρείτε το πιο σημαντικό, δικαιολογώντας την άποψή σας.

Για να απαντήσετε, λάβετε υπόψη σας και το παρακάτω κείμενο

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΜΙΑΣ ΠΗΓΗΣ (II)

- ▶ Ενότητα, Ιστορικό Εγχειρίδιο Β' Γυμνασίου, Β Γυμνασίου
- ▶ Σκοπός είναι α) οι μαθητές να γνωρίσουν τους λαούς, που έφτασαν στο Δούναβη και την ανατολική Μεσόγειο έως τον 7ο αιώνα, και να συνειδητοποιήσουν την ιστορική συνέχεια αυτών έως σήμερα, να συνειδητοποιήσουν τον καθημερινό τρόπο ζωής τους και τις συνήθειές τους (σχολή Annales).

Να αναφέρετε για ποιους λαούς αναφέρονται οι παρακάτω πηγές. Περιγράψτε τα χαρακτηριστικά τους. Υπάρχουν σήμερα αυτοί οι λαοί;

A. *...ζουν ληστρική ζωή...συνηθίζουν να επιχειρούν επιθέσεις κατά των εχθρών τους σε δασώδεις περιοχές...συχνά καταδύονται στα βάθη του νερού και κρατούν στο στόμα τους μακριά κούφια καλάμια...ζαπλωμένοι ανάσκελα στα βάθη του νερού αναπνέουν με καλάμια και αντέχουν για πολλές ώρες, έτσι που δεν γίνονται αντιληπτοί (Μαυρίκιος, Στρατηγικόν).*

B. *...πέρασαν το Δούναβη και έφτασαν στη λεγόμενη Βάρνα.. Εκεί είδαν ότι ο τόπος ήταν ασφαλής...έγιναν κύριοι των γειτονικών σλαβικών φυλών που ονομάζονταν Επτά Γενεές και εγκατέστησαν μια από αυτές στην **κλεισούρα** των Βερεγάβων (Θεοφάνης, Χρονογράφημα).*

Γ. *...Ζούσαν νομαδικά...Μετά την ενδυνάμωσή τους, όταν ασπάστηκαν τη θρησκεία που έφτιαξε ο Μωάμεθ, επεκτάθηκαν στην ημισέληνο της Μεσογείου. Από αυτούς γνώρισε ο Δυτικός κόσμος το λεμόνι, το βερίκοκο και την αγκινάρα (Διασκευή από F. Braudel, Η Μεσόγειος και ο πολιτισμός της, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1994).*

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΜΙΑΣ ΠΗΓΗΣ (III)

- ▶ Ενότητα, Σχολικό Εγχειρίδιο Ιστορίας, Γ' Γυμνασίου. Σκοπός είναι οι μαθητές να διαχωρίζουν τον αφηγητή από τον συγγραφέα μίας πηγής και να αντιλαμβάνονται τη διαφορά άμεσης κι έμμεσης πηγής. Επίσης γίνεται προσπάθεια να μπορέσουν μέσα από τα συμφραζόμενα του κειμένου να εντοπίσουν το ιστορικό γεγονός (μεθοδολογικά προβλήματα Ιστορίας).

*« Αδελφοί κάτοικοι της Αρκαδίας,
Η ώρα έφθασε... Το στάδιον της δόξης και της ελευθερίας ηνοιχθή...Μη πτοηθήτε εις το παραμικρόν...Εντόςε ολίγων ημερών φθάνωμεν και ημείς με 10.000 στρατεύματα...Μη καταδεχθήτε να σας κατηγορήση ο κόσμος και η ιστορία αλλά ν' αποθανατίσητε τα ονόματά σας, και διαμένετε αιωνίως εις την αθάνατον δόξαν.*

Θ. Κολοκοτρώνης

Δ. Κόκκινος, *Η Ελληνική Επανάστασις*, Αθήνα, Μέλισσα, 1959-1960, τ. 1, σ. 184-185.

Διαβάζοντας την παραπάνω πηγή

4. α) εντοπίστε ποιος είναι ο συγγραφέας της,
β) βρείτε αν ο συγγραφέας ζούσε όταν έγιναν τα γεγονότα που περιγράφει (πρωτογενής πηγή) ή ζούσε μεταγενέστερα (δευτερογενής πηγή),
γ) βρείτε για ποιο σημαντικό γεγονός γράφει και
δ) γράψτε σύντομα κάποια στοιχεία για το γεγονός αυτό.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΜΙΑΣ ΠΗΓΗΣ (IV) - ανάπτυξη αντίθετων θεωριών

- Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός και το λάβαρο της Επανάστασης
- «Ο θρύλος για την ύψωση του λάβαρου της Επανάστασης από τον Παλαιών Πατρών Γερμανό στην Αγία Λαύρα πλάστηκε στην ουσία το δεύτερο μισό του προηγούμενου αιώνα... Η παγίωση του μύθου θα ευνοηθεί πάντως από τις συνθήκες που θα αναπτυχθούν στο εσωτερικό του ελληνικού Κράτους μετά τη δημιουργία του, δηλαδή τις κοινωνικές ομάδες που θα αναλάβουν ηγετικό ρόλο..., την ανάπτυξη του νεοελληνικού τοπικισμού, την ανάγκη σύνδεσης θρησκείας έθνους... Η καθιέρωση, εξάλλου, της εθνικής επετείου της 25^{ης} Μαρτίου συνέβαλε στη μυθοποίηση της Λαύρας», (Χρ. Κουλούρη, Μύθοι και Σύμβολα μίας Εθνικής Επετείου, εκδ. Δημοκρίτειου Παν/μιου Θράκης, Κομοτηνή, 1995)
- Θόδωρος Βρυζάκης, *Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός ευλογεί το λάβαρο της Επανάστασης*, λάδι σε μουσαμά, 1865, Εθνική Πινακοθήκη Ελλάδος.
- Το κείμενο η φωτογραφία παρουσιάζουν δύο αντίθετες θεωρίες για ένα ιστορικό γεγονός. Α) Βρείτε το γεγονός, Β) αναπτύξτε τις δύο αντίθετες θεωρίες, Γ) Χρονολογήστε πότε αναπτύχθηκε η καθεμία, Δ) Αναζητήστε τους λόγους που αναπτύχθηκε η καθεμία στην ιστορική περίοδό της.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΜΙΑΣ ΠΗΓΗΣ (V) – κοινωνική ιστορία

Η παρακάτω γελοιογραφία περιγράφει το κοινωνικό κλίμα, που επικρατούσε στη Γαλλία πριν τη Γαλλική Επανάσταση. Βλέποντάς την, ποιες τάξεις συμβολίζει και εκπροσωπεί ο καθένας από τους εικονιζόμενους; Δοκιμάστε, αναλύοντας τη φωτογραφία και το τι συμβολίζει ο κάθε εικονιζόμενος να γράψετε σε μία παράγραφο 80-100 λέξεων τα αίτια που οδήγησαν στο ξέσπασμα της Γαλλικής Επανάστασης. (Κοινωνική Ιστορία)

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΜΙΑΣ ΠΗΓΗΣ (VI)- μεταϊστορία

- ▶ Φανταστείτε ότι ζείτε στο Μεσολόγγι λίγο πριν την Έξοδο. Γράφετε στο Ημερολόγιό σας τα συναισθήματά σας, την κατάσταση που επικρατεί, τους λόγους που οδήγησαν στην απόφασή σας αυτή. Μπορείτε να επιλέξετε να ανήκετε σε όποια ομάδα επιθυμείτε (άνδρας- γυναίκα, πολεμιστής ή αξιωματούχος της πόλης, νέος ή ηλικιωμένος ή παιδί, εγγράμματος ή όχι).
- ▶ Στη συνέχεια δοκιμάστε με κάθε τρόπο (σκίσιμο, κάψιμο κ.ά.) να παλαιώσετε το κείμενο σας, φανταζόμενοι ότι αυτό δήθεν βρέθηκε πάρα πολλά χρόνια αργότερα.
- ▶ Παρουσιάστε την εργασία σας στην τάξη.
- ▶ Μπορείτε να λάβετε υπόψη σας και τα εξής:
- ▶ α) Η πείνα βασανίζει τους αγωνιστές του Μεσολογγίου
- ▶ Αρχίσαμεν, περί τας 15 Μαρτίου, ταις πικραλήθραις, χορτάρι της θαλάσσης· το εβράζαμεν πέντε φοραίς έως ότου έβγαιεν η πικράδα, και το ετρώγαμεν με ξείδι και λάδι ωσάν σαλάτα, και με ζουμί από καβούρους ανακατωμένον και τούτο. Εδόθησαν και εις τους ποντικούς, πλην ήτον ευτυχής όστις εδύνατο να πιάση έναν. Βατράχους δεν είχαμεν, κατά δυστυχίαν. Από την έλλειψην της θροφής αύξαναν αι ασθένειαι, πονόστομος και αρθρίτις. Εις τοιαύτην κατάστασιν ευρισκόμασθον όταν μας έφθασεν γράμμα των απεσταλμένων μας εις Ναύπλιον συσταίνον και να φάγωμεν (εν ανάγκη) ένας τον άλλον. [...] Εκείνην την ημέραν ένας Κραβαρίτης έκοψεν κρέας από το μηρί ενός φονευμένου και το έφαγεν.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΜΙΑΣ

ΠΗΓΗΣ (VII)- Προφορική Ιστορία

- ▶ Ιστορία Γ' Λυκείου κατεύθυνσης: Αποκατάσταση προσφύγων. Σκοπός η κατανόηση του γεγονότος με ένταξη των παραμέτρων της έμφασης στην ιστορική μεθοδολογία και της διερευνητικής μάθησης.
- ▶ Ο εκπαιδευτικός μπορεί ταυτόχρονα να αξιοποιήσει οπτικοακουστικό υλικό από το Κέντρο Μικρασιατικών Μελετών ή από το Αρχείο της ΕΡΤ.

1. *«Όλη αυτή η περιοχή λέγεται ανέκαθεν Ανάβυσσος[...]. Το τι τραβούσαμε δε λέγεται. Ούτε ο Χριστός δεν υπόφερε έτσι.[...] Νερό δεν είχαμε. Ψωμί αγοράζαμε από το Λαύριο. Έπρεπε να το παραγγείλουμε και να το πληρώσουμε μία μέρα πιο μπροστά. Την άλλη μέρα μας το έφεραν με τα γαϊδούρια, μαγαιάτικο και κομματιασμένο. Οι ντόπιοι αλβανόφωνοι Καλυβιώτες, που είχαν κτήματα στην Ανάβυσσο μας έβριζαν. Θέλαμε ένα τσαμπί σταφύλι να δροσιστούμε και δεν μας έδιναν. (Αρχείο Προφορικής Παράδοσης Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, φάκελος 230).*

Με βάση το παραπάνω παράθεμα και τις ιστορικές σας γνώσεις να απαντήσετε στα ερωτήματα; α) Ποιο γεγονός εξιστορείται; Προσδιορίστε τον τόπο, τον χρόνο και το περιβάλλον του περιστατικού, που παρουσιάζει η πηγή. β) Πώς θα χαρακτηρίζατε την πηγή, άμεση ή έμμεση, πρωτογενή ή δευτερογενή; Ποιος είναι ο συντάκτης της; Πώς κρίνετε το βαθμό αξιοπιστίας της περιγραφής; γ) Ποια η στάση των γηγενών Ελλήνων απέναντι στους Μικρασιάτες πρόσφυγες κατά το συντάκτη; δ) Αναπτύξτε τις δυσκολίες που ανέκυψαν από την προσπάθεια αποκατάστασης των προσφύγων σε αγροτικές περιοχές. ε) Αναζητήστε και καταγράψτε παρόμοια περιστατικά σε άλλες ιστορικές περιόδους.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΜΙΑΣ ΠΗΓΗΣ (VIII)- Νέα Οικονομική Ιστορία και Annales.

1. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΞΑΓΩΓΗ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΗΣ ΣΤΑΦΙΔΑΣ

ΕΤΟΣ	ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΜΕΝΑ ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ	ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΕ ΛΙΤΡΑ ΕΝΕΤΙΚΑ	ΕΞΑΓΩΓΗ ΣΕ ΛΙΤΡΑ ΕΝΕΤΙΚΑ
1851	172.578	86.289.000	-
1860	220.428	110.228.000	101.707.075
1870	221.164	114.700.000	120.000.000
1878	435.000	217.500.000	210.000.000
1888	-	338.090.640	297.668.966
1893	-	358.300.000	327.399.000

Κ. Βεργόπουλος, *Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα*, Εξάντας, Αθήνα, 1992, σ. 104-118.

2. Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ ΦΥΛΛΟΞΗΡΑΣ ΣΤΟΥΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥΣ ΑΜΠΕΛΩΝΕΣ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ

«Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και καθόλη σχεδόν τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, ένα έντομο από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού, η πασίγνωστη φυλλοξήρα, κατέστρεψε ολόκληρο τον ευρωπαϊκό αμπελώνα. Ο μόνος τρόπος αντίδρασης σ' αυτή την καταστροφή ήταν να εμβολιαστούν τα κατεστραμμένα αμπέλια πάνω σε αμερικανικό άγριο υποκείμενο, ανθεκτικό στην φυλλοξήρα. Έτσι φτάσαμε σήμερα το σύνολο των αμπελώνων της Ευρώπης να είναι εμβολιασμένοι σε αμερικανικά υποκείμενα». Π. Ζουμπούλης, *Οι ρίζες μας*, περιοδικό *Οινοχόος*, τεύχος 57, Δεκέμβριος 2019, σ. 26.

3. Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1896-1935

ΕΤΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ
1896-1900	11.000
1901-1905	51.000
1906-1910	122.000
1911-1915	128.000
1916-1920	67.000
1921-1925	50.000
1926-1930	41.000
1931-1935	15.000

Γ. Μαργαρίτης, *Θέματα Νεοελληνικής Ιστορίας*, Σχολικό Εγχειρίδιο, Αθήνα, σ. 49

Δ. Για να ενισχύσετε τα επιχειρήματά σας, μπορείτε α) να διαβάσετε το σχετικό απόσπασμα από το *Συναξάρι του Ανδρέα Κορδοπάτη*, του **Θανάση Βαλτινού** που υπάρχει στο βιβλίο *Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Β' Γυμνασίου* και β) να παρακολουθήσετε την ταινία *Οι νύφες* του **Παντελή Βούλγαρη**. Και τα δύο σχετίζονται με το θέμα μας.

Εργασία Προέκτασης: Μελετήστε το μυθιστόρημα της **Αθηνάς Κακούρη**,

Πριμαρόλια (εκδ. Εστίας, Αθήνα, 1998), το οποίο ανασυνθέτει την εμπορική ατμόσφαιρα της Πάτρας το 19^ο αιώνα κι από το οποίο διαφαίνεται η σχέση της σταφιδικής κρίσης με την υπερπόντια μετανάστευση. Διαβάστε το άρθρο του **Γιάννη Καρακατσιάνη**, «Ένα μεταναστευτικό όραμα στην Καλαμάτα του 1915» στο **Θ. Μπρεδήμας**, *Μεσσήνιοι και Μανιάτες οι πρώτοι μετανάστες στην Αμερική*, εκδ. Μεσσηνιακός Λόγος, Καλαμάτα, 2007, σ. 65-67. Δώστε την εικόνα του πλήγματος της πελοποννησιακής οικονομίας στα τέλη του 19^{ου} αιώνα σε μία δική σας περιγραφή.

ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΟΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΗΣ ΠΗΓΗΣ

- ▶ Πάρα πολύ καλή γνώση των διδασκουσών/ διδασκόντων για τα μεθοδολογικά προβλήματα και την ιστορία της ιστοριογραφίας (και εννοείται των ιστορικών γεγονότων).
- ▶ Μεθοδική επικέντρωση των μαθητριών/ μαθητών να σκέφτονται ιστορικά και κριτικά (εις βάρος του προτεινόμενου Αναλυτικού Προγράμματος, πράγμα ακόμα «επικίνδυνο» για τη διδασκαλία της Ιστορίας Κατεύθυνσης).
- ▶ Υπερβολή υποκειμενικών γενικεύσεων ως προς το σκοπό του συγγραφέα, το σκοπό σύνταξης του κειμένου του ή την οπτική του γωνία.
- ▶ Πολύ περισσότερος χρόνος προετοιμασίας ενός πλάνου κατάστρωσης του πώς θα εξεταστεί μία πηγή.
- ▶ .....

ΕΝΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΣΥΝΔΥΑΣΤΙΚΟ/ ΣΥΝΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΝΟ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΠΗΓΩΝ, ΚΑΤΑΛΛΗΛΟ ΜΕ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ <ΟΜΑΛΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ> ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΑΤΙΑ ΤΩΝ ΠΗΓΩΝ

1. Διαβάζω την πηγή καλά, σημειώνοντας τα σημεία, που θεωρώ βασικά, καθώς και τις ιστορικές έννοιες ή τους ιστορικούς όρους.
2. Ξεκινώ την απάντησή μου, ορίζοντας τον τόπο και το χρόνο των συμβάντων. (1 σειρά)
3. Προσθέτω από τις γνώσεις μου, αν αυτό είναι δυνατό, γεγονότα σε οποιονδήποτε τομέα τι γίνεται κατά την ίδια χρονική περίοδο. (1 σειρά)
4. Δηλώνω το συγγραφέα και τη σκοπιά, από την οποία βλέπει το ιστορικό γεγονός, δηλώνοντας και το χαρακτήρα της πηγής (άμεση, έμμεση, πρωτογενής, δευτερογενής). (4-5 σειρές)
5. Αναλύω τα επιχειρήματά του διεξοδικά (έχω κατά νου το διαχωρισμό σχολίου/ γεγονότος, την περίληψη), = *τεκμήρια*.
6. Εντοπίζω και καταγράφω την κύρια και βασική θέση του = *συμπέρασμα*.
7. Παραθέτω τη γνώμη του εγχειριδίου μου, εντοπίζοντας το (ή: τα) κατάλληλο/α σημείο/α, στα οποία «δένει» το απόσπασμα της πηγής.
8. Προεκτείνω το θέμα, σχολιάζοντας το, έως και τα σύγχρονα χρόνια (συγκρίνοντας, αν αυτό είναι δυνατό, με παράλληλα γεγονότα). (1-2 σειρές)
9. Καταγράφω το γενικό συμπέρασμα της πηγής σε μια πρόταση κατακλείδα.

ΑΠΟ ΠΟΥ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΑΝΤΛΗΣΟΥΜΕ ΨΗΦΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ ΓΙΑ ΝΑ ΟΠΤΙΚΟΠΟΙΗΣΟΥΜΕ Ή ΝΑ ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΟΥΜΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ ΜΑΣ (I);

- Κάθε λογής Ψηφιακά Αρχεία (ΕΡΤ, Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο, Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, ΕΛΙΑ, Αρχεία Προφορικής Ιστορίας κ.ά.).
- Φωτόδεντρο. <http://photodentro.edu.gr/lor/subject-search?locale=el>
- Sites που παρέχουν φωτογραφίες οι οποίες δεν υπόκεινται σε πνευματικά δικαιώματα (συνημμένο κείμενο Word).
- <http://www.kee.gr/html/themata.php?&ID=125>
- http://www.greeklanguage.gr/digitalResources/literature/education/greek_history/index.html
- <http://foundation.parliament.gr/central.aspx?sld=11114551118516461458169>
- <http://ppirpiris.blogspot.com/2018/01/1821.html>
- <http://eranistis.net/wordpress/2013/08/24/>

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΗ ΑΣΚΗΣΗ, ΠΗΓΗ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

- ▶ **ΤΟ ΑΥΤΟΚΕΦΑΛΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΤΙΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΒΑΥΑΡΟΚΡΑΤΙΑΣ**
- ▶ Από τα προεπαναστατικά χρόνια λάμβανε χώρα μία πνευματική σύγκρουση ανάμεσα στον πνευματικό κόσμο των Ελλήνων: η διαμάχη των οπαδών του Νεοελληνικού Διαφωτισμού, που επιθυμούσαν το μελλοντικό Ελληνικό Κράτος να ακολουθήσει τον ευρωπαϊκό δρόμο, και των οπαδών της Ανατολικής Ρωμαϊκής Παράδοσης, που ήθελαν το νέο Κράτος να συνεχίσει τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Όταν ο **Μάουερ** κήρυξε το Αυτοκέφαλο της Εκκλησίας της Ελλάδας από το Πατριαρχείο Κων/λης, η σύγκρουση αυτή έπαψε να είναι μόνο πνευματική.
- ▶ Στα παρακάτω αποσπάσματα (Γ. Καρακατσιάνης, *Ελάτε να κάνουμε Ιστορία*, τ. Β, Καλαμάτα, 2016, σ. 112-113) απαντήστε στις πέντε ερωτήσεις που σας παρατίθενται.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΗ ΑΣΚΗΣΗ, ΠΗΓΗ ΓΙΑ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

➤ Ο ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ ΣΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ

- Στα ακόλουθα αποσπάσματα παρατίθενται οι απόψεις τριών Ελλήνων κοινωνικών ιστορικών για σχέση του Ελ. Βενιζέλου και των Ελλήνων εργατών στις αρχές του 20^{ου} αιώνα: ο **Γιάννης Κορδάτος** (*Ιστορία του Ελληνικού Εργατικού Κινήματος*, 1932, Α' Έκδοση, σ. 231-233), μαρξιστής ιστορικός του Μεσοπολέμου, αναλύει την προαναφερόμενη σχέση σύμφωνα με τις πολιτικές κοινωνικές αναζητήσεις της περιόδου 1920-1940. Ο **Γιώργος Δερτιλής** (*Κοινωνικός Μετασχηματισμός και Στρατιωτική Επέμβαση, 1880-1909*, Εξάντας, Αθήνα, 1977, σ. 221-223) εξετάζει τη σχέση αυτή, όπως οι κοινωνικοί ιστορικοί την έβλεπαν την περίοδο 1974-1980 (πρώτη Μεταπολίτευση), ενώ ο **Αντώνης Λιάκος** (*Εργασία και Πολιτική στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου*, Ίδρυμα της Εμπορικής Τράπεζας, Αθήνα, 1993, σ. 443-444) την ερμηνεύει την περίοδο της αλλαγής της χιλιετίας (1990-2000).
- Αφού μελετήσετε τα αποσπάσματα κι έχετε υπόψη σας από το σχολικό εγχειρίδιο τις εξελίξεις του εργατικού κινήματος από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως την ανάληψη της πρωθυπουργίας της Ελλάδας από τον **Ελ. Βενιζέλο**,
- α) παρουσιάστε τη σχέση Βενιζέλου- εργατών από τον κάθε ιστορικό
- β) εντοπίστε τις διαφορές των απόψεών τους για τη σχέση αυτή
- γ) παρουσιάστε τα πρώτα βήματα, τα προβλήματα και τις κατακτήσεις των εργατών από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως και το 1911.

ΣΥΝΤΟΜΗ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ▶ Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Υλικό υλοποίησης της δράσης για την «Αναμόρφωση ή/και εκπόνηση Προγραμμάτων Σπουδών και τυχόν συμπληρωματικού εκπαιδευτικού υλικού στα θεματικά πεδία των Ανθρωπιστικών επιστημών, Κοινωνικών επιστημών, Φυσικών επιστημών και Μαθηματικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» (ΑΔΑ:73Μ1ΟΞΛΔ- ΗΨ0), 2018.
- ▶ Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, Εκδόσεις για την αξιολόγηση των Μαθητών, Ιστορία, Ιστορία κατεύθυνσης, http://www.kee.gr/html/themata_main.php
- ▶ Γ. Καρακατσιάνης, *Ελάτε να κάνουμε Ιστορία*, τ. Α, Καλαμάτα, 2015
- ▶ Γ. Καρακατσιάνης, *Ελάτε να κάνουμε Ιστορία*, τ. Β, Καλαμάτα, 2016